

การปกครองแบบชีวญาณผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ. 2554–2563) *

Governmentality of Identification Card in Thailand (2011–2020)

พัชกานต์ ดอกพิกุล

Pachakkan Dokpikul

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Political Science and Public Administration,

Chiang Mai University

Email: nook.jk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบวิธีการที่รัฐใช้ในการควบคุมประชาชนโดยผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ. 2554-2563) 2) ปรัชญาการที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการควบคุมประชาชน (พ.ศ. 2554-2563) และ 3) เครื่องมือที่รัฐไทยใช้ควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ. 2554-2563) โดยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ ประชาชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่ง ในส่วนของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 คน 2) ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 คน และ 3) ประชาชนโดยทั่วไป จำนวน 15 คน ซึ่งใน 2 กลุ่มแรก แบ่งออกเป็น 3 ระดับรายได้ต่ำ ปานกลาง และมาก ตามลำดับ กลุ่มละ 3 คน ในส่วนของนักวิชาการได้ทำการสัมภาษณ์นักวิชาการที่มีความสนใจด้านการเมืองไทยจำนวน 5 ท่าน ในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐ

* ได้รับบทความ: 30 มิถุนายน 2566; แก้ไขบทความ: 8 สิงหาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 10 สิงหาคม 2566

ได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย พนักงานเจ้าหน้าที่ ปลัดอำเภอ และนายอำเภอ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับบัตรประจำตัวประชาชนโดยตรง

ผลการวิจัยพบว่า 1) รัฐไทยในช่วง พ.ศ. 2554-2563 ได้พัฒนากลไกการควบคุมประชาชนมากยิ่งขึ้น ผ่านบัตรประจำตัวประชาชน โดยพัฒนาให้บัตรประจำตัวประชาชนมีลักษณะการทำงานที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของประชาชนมากยิ่งขึ้น และควบคุมประชาชนจากชุดข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมและเชื่อมโยงจากฐานข้อมูลบัตรประจำตัวประชาชน 2) การเลือกตั้ง การรัฐประหาร วิกฤตเศรษฐกิจ และโรคระบาด เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ทำให้รัฐปรับเปลี่ยนวิธีการควบคุมประชาชน 3) สิ่งที่ทำให้รัฐควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน คือนโยบายของรัฐที่ผูกโยงกับบัตรประจำตัวประชาชนเข้ากับการบริการภาครัฐ

คำสำคัญ: ความเห็นพ้องต้องกัน; ผลผลิตแห่งอำนาจ; การปกครองแบบชีวญาณ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to forms of methods used by the state to control citizens through identification cards (2011-2020) 2) to phenomena that led to a change in the way people were controlled. (2011-2020) and 3) to a tool used by the Thai government to control citizens through identification cards. (2011-2020). It is an integrated research study. Both quantitative and qualitative. By quantitatively collecting data from people who gave in-depth interviews. The qualitative part collected data from relevant documents and in-depth interviews from 3 groups of key informants: people, academics and government officials. In which the people are divided into 3 groups: 1) people living in the area Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province, 9 people 2) people living in Chiang Dao District, Chiang Mai Province, 9 people and 3) people in general, 15 people. In which the first 2 groups were divided into 3 low, medium and high levels, respectively, 3 people per group. As for the academics, five academics who were interested in Thai politics were interviewed. Three government officials were

interviewed, consisting of officers, deputy district officials and sheriffs. Additionally, three government officials were also interviewed, who directly perform duties related to identification cards.

The results of the research revealed that 1) The Thai state during 2011-2020 has developed a mechanism to control people even more. Through identification cards by developing the identification cards to have a function that covers the lives of the people even more and control the people from data sets collected and linked from the identification cards database. 2) Elections, coups, economic crises and epidemics are key phenomena that have led the state to change how it controls people. 3) Things that allows the state to control people through identification cards are a government policy that ties identification cards to government services.

Keywords: consensus; the product of power; governmentality

1. บทนำ

นับตั้งแต่การปฏิวัติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ประวัติศาสตร์การเมืองไทยมีความน่าสนใจอย่างมาก เพราะมีทั้ง การช่วงชิงอำนาจตามกติกาของประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้ง และการช่วงชิงอำนาจด้วยความรุนแรงผ่านการรัฐประหาร ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ประเทศไทยมีการรัฐประหารถึง 17 ครั้ง แต่ 2 ครั้งล่าสุด 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 แสดงให้เห็นว่า การรัฐประหารเป็นเพียงการยึดอำนาจไว้ชั่วคราวเท่านั้น กลุ่มที่ถูกยึดอำนาจเดิมพร้อมจะกลับมาอีกครั้งหลังจากมีการเลือกตั้ง การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ยึดอำนาจทางการเมืองของ นายทักษิณ ชินวัตร ได้เพียงชั่วคราว ต่อมาในการเลือกตั้งวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 พรรคพลังประชาชน นำโดย นายสมคร สุนทรเวช ได้รับคะแนนมาเป็นอันดับหนึ่งจากการเลือกตั้ง ทำให้ นายทักษิณ ชินวัตร กลับมามีบทบาททางการเมืองไทยอีกครั้ง ต่อมา 9 กันยายน พ.ศ. 2551 นายสมคร สุนทรเวช ถูกศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกระทำผิดห้ามขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 267 เรื่องคุณสมบัตินายกรัฐมนตรี แต่รัฐบาลยังคงเหนียวแน่นและเลือกให้

นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งวินิจฉัยยุบพรรคร่วมรัฐบาล 3 พรรค คือ พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนไทย ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ขึ้นเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล โดยมี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2562) จนกระทั่งมีการเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 พรรคเพื่อไทย นำโดย นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้รับชัยชนะ ทำให้ นายทักษิณ ชินวัตร กลับสู่เกมการเมืองอีกครั้ง จนกระทั่งเกิดการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อมาประเทศไทยมีการเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 พรรคเพื่อไทยยังคงได้รับคะแนนเสียงมาเป็นอันดับหนึ่ง แต่ด้วยบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 272 บัญญัติให้สมาชิกวุฒิสภา 250 คน มีอำนาจเลือกนายกรัฐมนตรี จึงทำให้ พรรคพลังประชารัฐ ที่มีคะแนนเป็นอันดับสองจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ จุดที่น่าสนใจของสิ่งที่นำเสนอคือ แม้พรรคการเมืองที่ถูกยึดโยงโดย นายทักษิณ ชินวัตร จะถูกรัฐประหารบ่อยครั้ง ทั้งโดย “ทหาร” และ “ศาล” แต่ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง มักกลับมาได้เสมอ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งแสวงหาคำตอบว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น จนเกิดข้อค้นพบบางประการว่า ตลอดเวลาที่ นายทักษิณ ชินวัตร ขึ้นสู่อำนาจ ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการควบคุมประชาชนในรูปแบบใหม่ พัฒนาการปกครองไปสู่การปกครองแบบชีวญาณ ที่สร้าง “ความเห็นพ้องต้องกัน” ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ผ่านการออกนโยบายที่มีความเชื่อมโยงกับบัตรประจำตัวประชาชน เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ที่รัฐเข้ามาดูแลสุขภาพและแผ่แผ่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของประชาชน ไม่ใช่แค่รัฐบาล โดย นายทักษิณ ชินวัตร เท่านั้น รัฐบาลภายหลังจากการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จนถึงรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2566) ก็มีความพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการควบคุมประชาชนเช่นเดียวกัน

จึงนำมาสู่คำถามของงานวิจัย 3 ข้อ คือ 1) รัฐไทยมีรูปแบบวิธีการควบคุม และปกครองแบบชีวญาณผ่านบัตรประจำตัวประชาชนอย่างไร (พ.ศ. 2554-2563) 2) ปราบกฏการณ์ใดที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีในการปกครองแบบชีวญาณ (พ.ศ. 2554-2563) และ 3) เครื่องมือใดบ้างที่รัฐไทยใช้ในการควบคุมและปกครองแบบชีวญาณผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ. 2554-2563)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการที่รัฐใช้ในการควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ.2554-2563)
2. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการควบคุมประชาชน (พ.ศ.2554-2563)
3. เพื่อศึกษาเครื่องมือที่รัฐไทยใช้ควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ.2554-2563)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยผ่านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย อำนาจอรัฐ และบัตรประจำตัวประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาประมวลผลกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พยายามเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่หลากหลาย ได้แก่ ประชาชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐ

2. เครื่องมือรวบรวมข้อมูล 1) ศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยในภาพรวม เพื่อศึกษาพัฒนาการและความเป็นมาของบัตรประจำตัวประชาชน 2) ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกว้างตั้งคำถามปลายเปิดกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสะท้อนทัศนคติที่ประชากรมีต่ออำนาจอรัฐที่ถูกส่งผ่านบัตรประจำตัวประชาชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic inductive) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตีความหาข้อสรุป คำถามที่ใช้สัมภาษณ์จึงเป็นคำถามแบบกว้างที่ผู้ศึกษาต้องนำมาตีความเพื่อสร้างคำอธิบายในการนำเสนองานวิจัย

3.2 การวิเคราะห์เชิงพหุกรณี (Multiple Case Study) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ศึกษามิติอำนาจอรัฐใน 2 ช่วงเวลาที่ชัดเจน คือ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร ประเด็นที่ศึกษา คือ อำนาจอรัฐ ผ่านบัตรประจำตัวประชาชน ที่ยึดโยงกับการออกนโยบาย จึงจำเป็นต้องเปรียบเทียบทั้ง 2 รัฐบาล และเปรียบเทียบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

3.3 วิเคราะห์แบบวงศ์วิทยา (Genealogy) มีลักษณะคล้ายกับการศึกษาแบบโบราณคดี (Archeology) ที่พยายามกะเทาะชั้นดิน หาซากหรือข้อมูลที่ผู้ศึกษาไม่สามารถคาดเดาได้ชัดเจนว่าแต่ละชั้น

ข้อมูลจะพบเจอข้อมูลอะไร (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534) การนำวิธีดังกล่าวมาใช้ในการทำวิจัยเรื่องการปกครองแบบชีวนาณผ่านบัตรประจำตัวประชาชน ทำให้ไม่ยึดติดอยู่กับความพยายามทำให้ประวัติศาสตร์เป็นเส้นตรง สามารถมองเห็นมิติแห่งอำนาจใหม่ๆ ที่เปิดเผยขึ้นมา

4. สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบวิธีการที่รัฐใช้ในการควบคุมประชาชนโดยผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ.2554-2563)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบวิธีการที่รัฐใช้ในการควบคุมประชาชนโดยผ่านบัตรประจำตัวประชาชน คือ การพัฒนาบัตรประจำตัวประชาชนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองแบบชีวนาณ การพัฒนาระบบการจัดการผ่านบัตรประจำตัวประชาชน คือความพยายามทำให้ประชาชนที่มีความเป็นปัจเจกภาพ มีความรู้สึกนึกคิด เหลือเพียงตัวเลขที่รัฐตีตราเท่านั้น ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ ดำเนินมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัย ไพร่-ทาส ที่รัฐเริ่มมีการใช้อำนาจบนเรือนร่างผ่านการสักเลก (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2561) เพื่อบังบอกการสังกัดมูลนาย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ไพร่ฟ้า เริ่มมีการติดต่อซื้อขาย มีการข้ามเขตแดน จึงต้องขออนุญาตจากรัฐเพื่อให้อำเภอก่อนไปอนุญาตข้ามเขตแดนให้ (มาตรา 90 พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457) ในเวลาต่อมาสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อำนาจรัฐถูกพัฒนาออกมาในรูปบัตรประจำตัวประชาชน ที่บังคับให้ประชาชนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทำบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อยืนยันตัวตน (มาตรา 5 พ.ร.บ.บัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ.2486) และต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคสมัยสงครามเย็น ภัยคอมมิวนิสต์ลุกลามทั่วทั้งมหาเอเซียบูรพา มีการลักลอบข้ามเขตบริเวณชายแดน รัฐได้ออกกฎหมายให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่อายุ 17-70 ปี ทำบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งทำให้บัตรประจำตัวประชาชนมีเพียงข้อมูลพื้นฐานและรูปถ่ายเพื่อใช้บังคับกัอัตลักษณ์ถึงความเป็นไทย (พ.ร.บ.บัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505) ต่อมาเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สมัยรัฐบาล นายทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) เริ่มมีการพัฒนาบัตรประจำตัวประชาชนเป็นแบบ Smart card และเชื่อมโยงข้อมูลประชาชนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ (สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน) (สรอ.), 2564)

การพัฒนาบัตรประจำตัวประชาชนเป็นไปเพื่อยกระดับการปกครองไปสู่ การปกครองแบบชีวนาณ (Governmentality) หรือที่เรียกว่า การเป็นรัฐบาลในสภาวะจิตใจ (จิตานาเบ ชิเกฮารุ, 2551) เป็นแนวคิดที่ถูกนำเสนอโดย ฟูกุโตะ นักคิด ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทั่วโลก เสียชีวิตในปี ค.ศ.1984 อายุ 58 ปี ในทัศนะคติของฟูกุโตะ อำนาจมีอยู่ทุกหนแห่ง

(ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2558) การปกครองแบบชีวัญญาณ คือ อำนาจอย่างหนึ่งที่ทำงานภายใต้การสร้างเหตุผลของรัฐ (Reasons of state) สร้างแรงจูงใจ (Rose, O'Malley, & Valverde, 2006) และพยายามสร้างชุดความคิดบางอย่างที่ทาให้ประชาชนเกิด “ความเห็นพ้องต้องกัน” การประกอบสร้างความเห็นพ้องต้องกันนั้นอาจมาจากอำนาจหลายลักษณะ เช่น ความรุนแรง ความปลอดภัย วากรรม ระเบียบวินัย และอำนาจชีวะ เป็นต้น (เบญจวรรณ อุปัชฌาย์, 2561) อำนาจเหล่านี้มีเป้าหมายสุดท้ายคือการสร้างการปกครองแบบชีวัญญาณ แต่จะประสบความสร้างหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ “ศิลปะการปกครอง” (Arts of Governing) ของรัฐนั้นๆด้วย (Rose, O'Malley, & Valverde, 2006) ศิลปะการปกครองในที่นี้เปรียบเสมือน ผู้นำครอบครั้วที่สามารถสร้างความไว้นือเชื่อใจแก่คนในครอบครั้ว ทั้งภรรยา ลูก และคนรับใช้ (Foucault, AA, 2000) รัฐแต่ละรัฐจะมีวิธีการสร้างเหตุผลที่นำไปสู่การปกครองที่แตกต่างกัน การปกครองแบบชีวัญญาณ จึงเป็นเทคนิควิธีการใช้อำนาจของรัฐ สมัยใหม่ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากร การสร้างเหตุผลโดยอ้าง “ผลประโยชน์ต่างตอบแทน” เช่น ความปลอดภัย และความมั่งคั่ง ของประชาชน จนทาให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าชาติรัฐไม่ได้ เปรียบเสมือน “การปกครองแบบไม่ปกครอง” โดยเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้การปกครอง ปกครองตนเองตัดสินใจด้วยตัวเอง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552) หรือที่เรียกว่า “อำนาจแห่งความเป็นปัจเจก” (Individualizing Form of Power) แต่ในความเป็นปัจเจกนั้นคุณต้องตัดสินใจภายใต้เงื่อนไขของ “อำนาจแบบครอบจักรวาล” (Totalizing Form of Power) ที่รัฐเป็นผู้สร้างขึ้น (Li, 2007)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าบัตรประจำตัวประชาชน คือ เครื่องมือ ในการปกครองขึ้นสำคัญของรัฐที่ทาให้รัฐ “อ่าน” ประชาชนได้ง่ายขึ้น ผ่านชุดตัวเลข 13 หลัก เมื่อรัฐอ่านประชาชนได้ง่ายขึ้นก็สามารถปกครองประชาชนได้ง่ายขึ้น กล่าวคือ รัฐทราบว่ “ประชาชนกำลังต้องการอะไร” เมื่อรัฐทราบว่ประชาชนกำลังต้องการอะไร รัฐก็สามารถสร้าง “ความเห็นพ้องต้องกันได้ง่ายขึ้น” แต่กระนั้นเมื่อศึกษาอำนาจรัฐผ่านบัตรประจำตัวประชาชน ไม่ได้เห็นเพียงแค่อำนาจรัฐกับประชาชนเท่านั้น ยังเห็นถึงการทาลายและผลิตซ้ำนโยบาย ที่ถูกเชื่อมโยงกับบัตรประจำตัวประชาชน เพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ทางการเมือง

2.ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการควบคุมประชาชน (พ.ศ. 2554-2563)

ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการควบคุมประชาชน มีอยู่ด้วยกันหลักๆ 3 ประเด็นคือ 1) ผลชนะการเลือกตั้งของพรรคเพื่อไทยในปี พ.ศ.2554 เป็นตัวบ่งบอกว่า

พรรคเพื่อไทยใช้นโยบายสมัย นายทักษิณ ชินวัตร ผนวกกับนโยบายประชานิยมอื่นๆ ควบคุม และชักนำให้ประชาชนมาเลือกพรรคตนได้สำเร็จ 2) การรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เพื่อจัดระบบการเมืองใหม่ที่เกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำไม่สำเร็จ คือการทำให้ นายทักษิณ ชินวัตร ออกจากการเมือง รัฐบาลที่ตั้งขึ้นโดยคณะรัฐประหารได้ทำการวางแผน บริหารประเทศในระยะยาว และถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เพราะผลการเลือกตั้งใน ปี พ.ศ.2562 พรรคพลังประชารัฐ ที่มีภาพลักษณ์พรรคการเมืองที่สืบทอดอำนาจจากผลพวงของ การรัฐประหาร ได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนมาเป็นอันดับสอง เหตุที่เป็นเช่นนั้น ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะรัฐได้ปรับเปลี่ยนวิธีการปกครอง รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร พ.ศ.2557 ไม่ได้ใช้ เฉพาะความรุนแรงเท่านั้น แต่มีการใช้นโยบายประชานิยม เช่น การออกบัตรประชารัฐเพื่อช่วย ลดค่าครองชีพแก่ผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น และ3)วิกฤตเศรษฐกิจและโรคระบาด (โควิด-19) ในปี พ.ศ.2562 ทำให้รัฐปรับเปลี่ยนวิธีการควบคุมประชาชน รัฐได้ให้เงินแก่ประชาชนผ่าน แอปพลิเคชัน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันรัฐสามารถรับรู้การเคลื่อนไหวของเงินที่อยู่ นอกกระบบของร้านค้าขนาดเล็กที่ไม่เคยเสียภาษี

3.เครื่องมือที่รัฐไทยใช้ควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (พ.ศ. 2554-2563)

เครื่องมือที่รัฐไทยใช้ในการควบคุมประชาชนผ่านบัตรประจำตัวประชาชน คือ “นโยบาย” เมื่อหน่วยงานของรัฐมีข้อมูลประชาชนมากยิ่งขึ้นผ่านการเชื่อมโยงข้อมูลภายในบัตร ประจำตัวประชาชน ทำให้รัฐเริ่มออกนโยบายที่มีความใกล้ชิดและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของ ประชาชนมากยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดจาก นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ที่เป็น “ผลผลิตแห่งอำนาจ” ใน สมัย รัฐบาล นายทักษิณ ชินวัตร (ภาคภูมิ แสงนกกุล, 2561) และต่อมาเมื่อเกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่ต้องการกำจัด นายทักษิณ ชินวัตร “ออกจากการเมือง” (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557) รัฐบาล พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เปลี่ยนนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นรักษาฟรี คือ การกำจัด นายทักษิณ ชินวัตร “ออกจากใจประชาชน” ซึ่งการเลือกตั้งครั้งต่อมา พรรคพลังประชาชน ก็ได้ใช้นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค กลับมาหาเสียงอีกครั้ง เป้าหมายหนึ่งที่ สำคัญ คือ การตอกย้ำว่า นายทักษิณ ชินวัตร ยังอยู่ในใจของประชาชนและพรรคพลังประชาชน นำโดย นายสมัคร สุนทรเวช ได้รับชัยชนะในครั้งนั้น ต่อมาในสมัยรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รัฐบาลที่จัดตั้งจากการผันผวนทางการเมือง ได้ยกเลิกนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นรักษาฟรี และยกเลิกบัตรทอง เปลี่ยนมาใช้บัตรประจำตัวประชาชนเพียงใบเดียว และต่อมาในการเลือกตั้ง พ.ศ.

2554 พรรคเพื่อไทย โดยการนำของ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้นำนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคกลับมาอีกครั้ง จนกระทั่งรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงได้เปลี่ยนนโยบายดังกล่าวเป็น 30 บาทรักษาทุกที่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านอกจากนโยบายจะเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมประชาชน อีกนัยหนึ่งนโยบาย คือ เครื่องมือในการ “ประหารประหาร” ทางการเมือง นโยบายกลายเป็นเพียงผลงานของรัฐบาลแต่ละชุดเท่านั้น เมื่อมีการผลัดเปลี่ยนอำนาจ นโยบายจะถูกเปลี่ยนไปด้วย เมื่อกลุ่มอำนาจเดิมกลับมา ก็จะดึงนโยบายของตนกลับมาผลิตซ้ำอีก

4. ทศคติของ ประชาชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ที่มีต่อบัตรประจำตัวประชาชน และอำนาจรัฐ

4.1 ทศคติของประชาชนที่มีต่อบัตรประจำตัวประชาชนและอำนาจรัฐ

4.1.1 อำนาจรัฐในการควบคุมการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาชนในเขตพื้นที่ อ.เมืองเชียงใหม่ 66.6% (6 ใน 9) อ.เชียงดาว 44.4% (4 ใน 9) และประชาชนทั่วไป 46.6% (7 ใน 15) มีความคิดเห็นว่าอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมการดำเนินชีวิตประจำวันในระดับที่สูง เพราะรัฐมีส่วนในการตั้งเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตของประชาชนตั้งแต่ต้นจนจบ เช่น การแจ้งเกิด การจดทะเบียนสมรส รวมถึงการแจ้งตาย เป็นต้น ประชาชนต้องรายงานทุกความเคลื่อนไหวกับรัฐ จุดที่น่าสนใจคือ ประชาชนที่มีรายได้น้อยและรายได้ปานกลางในเขตพื้นที่ อำเภอเชียงดาว กว่า 55.5% (5 ใน 9) มีความคิดเห็นว่าอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมการดำเนินชีวิตประจำวันในระดับที่ต่ำถึงปานกลาง เพราะ รัฐจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันเมื่อประชาชนต้องใช้บริการภาครัฐเท่านั้น

4.1.2 ความสำคัญของบัตรประจำตัวประชาชน ประชาชนในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ 88.8% (8 ใน 9) อำเภอเชียงดาว 33.3% (3 ใน 9) และประชาชนทั่วไป 80% (12 ใน 15) มีความเห็นว่าบัตรประจำตัวประชาชนมีความสำคัญมาก เพราะประชาชนสามารถใช้งานบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐได้อย่างครอบคลุมโดยเฉพาะด้านสุขภาพ จุดที่น่าสนใจคือ ผู้ให้สัมภาษณ์ในเขตพื้นที่ อำเภอเชียงดาว 66.6% (6 ใน 9) มีความคิดเห็นว่าบัตรประจำตัวประชาชนมีความสำคัญน้อยถึงปานกลาง เพราะคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐมากนัก และประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยี และแอปพลิเคชัน

4.1.3 ความสำคัญของบัตรประจำตัวประชาชนในการรับสิทธิรักษาพยาบาล

ประชาชนในเขตพื้นที่ อ.เมืองเชียงใหม่ 88.8% (8 ใน 9) อำเภอสองดาว 33.3% (3 ใน 9) และประชาชนทั่วไป 73.3% (11 ใน 15) มีความเห็นว่าบัตรประจำตัวประชาชนมีความสำคัญมากในการรับสิทธิรักษาพยาบาล เพราะเป็นการยืนยันตัวตนก่อนเข้ารับบริการ รัฐสามารถเข้าถึงข้อมูล และประวัติการรักษาผ่านการกรอกเลข 13 หลัก ทำให้การดำเนินการบริการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประชาชนใช้บัตรประจำตัวประชาชนเพียงใบเดียว จุดที่น่าสนใจคือ ประชาชนในพื้นที่ อำเภอสองดาว กว่า 66.6% (6 ใน 9) มีความเห็นว่าบัตรประจำตัวประชาชนไม่มีความสำคัญมากนักในการรับสิทธิรักษาพยาบาล และไม่เห็นด้วยกับการยืนยันบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อเข้ารับการรักษา เพราะสิทธิในการรักษาพยาบาลควรเป็นของทุกคน ไม่เฉพาะคนสัญชาติไทยเท่านั้น

4.1.4 ความสำคัญของการเปลี่ยนเลขบัตรประจำตัวผู้เสียภาษีมาเป็นเลข

เดียวกับบัตรประจำตัวประชาชน ประชาชนในเขตพื้นที่ อำเภอมืองเชียงใหม่ 77.7% (7 ใน 9) อำเภอสองดาว 33.3% (3 ใน 9) และประชาชนทั่วไป 66.6% (10 ใน 15) มีความเห็นว่าการเปลี่ยนเลขบัตรประจำตัวผู้เสียภาษีมาเป็นเลขเดียวกับบัตรประจำตัวประชาชนมีความสำคัญน้อย เพราะการเปลี่ยนเลขบัตรประจำตัวผู้เสียภาษีมาเป็นเลขเดียวกับบัตรประจำตัวประชาชนทำให้รัฐเข้าถึงข้อมูลของประชาชนมากเกินไป อาจทำให้เกิดการรั่วไหลของชุดข้อมูล จุดที่น่าสนใจ คือ ประชาชนในพื้นที่ อ.สองดาว 44.4% (4 ใน 9) มีความเห็นว่าการเปลี่ยนเลขประจำตัวผู้เสียภาษีมาเป็นเลขเดียวกับบัตรประจำตัวประชาชนมีความสำคัญมากในการลดความซ้ำซ้อนในการทำงานของรัฐ รัฐสามารถรู้ข้อมูลของประชาชนได้อย่างครอบคลุม และจัดเก็บภาษีได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.1.5 ความสำคัญของการลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชันโดยใช้บัตรประจำตัว

ประชาชนเพื่อยืนยันการรับสิทธิ ประชาชนในเขตพื้นที่ อ.เมืองเชียงใหม่ 33.3% (3 ใน 9) อำเภอสองดาว 66.6% (6 ใน 9) และประชาชนทั่วไป 33.3% (5 ใน 15) มีความเห็นว่าการลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชันเพื่อยืนยันการรับสิทธิมีความสำคัญน้อย เพราะ การลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชันโดยใช้บัตรประจำตัวประชาชนเพื่อยืนยันการรับสิทธิ เป็นเพียงการช่วงชิงสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนทุกคนควรได้รับ แต่รัฐจัดสรรให้กับประชาชนบางกลุ่มที่ลงทะเบียนทันและผ่านเงื่อนไขที่รัฐกำหนดเท่านั้น ยังมีประชาชนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงนโยบายดังกล่าว เพราะยังขาดความเข้าใจด้านเทคโนโลยี และมีฐานะยากจนไม่สามารถซื้อโทรศัพท์สมาร์ทโฟน จุดที่น่าสนใจ คือ ประชาชนทั่วไป 53.8% (8 ใน 15) เห็นถึงความสำคัญของการลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชันดังกล่าว เพราะการใช้บัตรประจำตัว

ประชาชนในการยืนยันตัวตน ทำให้ง่ายต่อการควบคุมของรัฐ และเป็นตัวบ่งบอกว่า 1 คน มี 1 สิทธิ์

4.1.6 พัฒนาการของอำนาจรัฐในชีวิตประจำวันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-2563

ประชาชนในทุกพื้นที่ที่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าอำนาจรัฐพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะการควบคุมประชาชนถูกพัฒนาไปในทุกมิติ ทั้งการใช้อำนาจแบบแข็งกระด้างผ่านกฎหมายและกำลังทหาร อำนาจตรวจตราในโลกอินเทอร์เน็ต รัฐได้พัฒนาอำนาจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบงการชีวิตประชาชน หลอกล่อให้ประชาชนเคลื่อนที่ไปในทิศทางที่รัฐกำหนด ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร รัฐปกครองประชาชนผ่านชุดข้อมูลต่างๆที่ได้เก็บรวบรวมไว้ ดังนั้นทุกครั้งที่มีการปฏิสัมพันธ์ผ่านชุดเลข 13 หลัก รัฐสามารถรับรู้ทุกการเคลื่อนไหวของประชาชน แต่กระนั้น มีผู้ให้สัมภาษณ์บางกลุ่มราว 11.1% (1 ใน 9) ในพื้นที่อำเภอเชียงดาว มีความเห็นว่าอำนาจรัฐไม่ได้พัฒนามากนัก เพราะกลุ่มคนเหล่านี้อยู่ในสังคมชนบทห่างไกลจากอำนาจรัฐ ไม่ใช่เทคโนโลยี แต่จะรู้สึกถึงอำนาจรัฐในบางครั้งเมื่อถูกเรียกตรวจบัตรประจำตัวประชาชนขณะเดินทางข้ามเขตแดนอำเภอ

4.2 ทศณคตินักวิชาการที่มีต่อบัตรประจำตัวประชาชนและอำนาจรัฐ

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์และการเมืองไทยพบว่า การปกครองของรัฐทุกรัฐล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่การควบคุมการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน แตกต่างตรงวิธีการซึ่งเป็นศิลปะการปกครองของรัฐนั้นๆ รัฐอำนาจนิยม (Authoritarianism) มักจะมีกติกาสกัดเกินกว่ารัฐประชาธิปไตย (Democracy) ในรัฐสมัยใหม่ปัจจุบันอำนาจรัฐพัฒนาให้มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น เช่น การตรวจจับความคิดในโลกออนไลน์ รัฐสามารถเข้าถึง IP Address

การปกครองของรัฐสมัยใหม่ให้ความสนใจอยู่ 2 เรื่อง คือ การให้บริการ และการควบคุม (Service and Control) ในช่วงที่สภาวะการเมืองปกติรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งจะพัฒนาการให้บริการมากกว่าการควบคุม กลับกันรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารมักจะพัฒนาการควบคุมมากกว่าการให้บริการ การพัฒนาการให้บริการเทียบได้จากนโยบาย 2 ยุคสมัยที่มีความเกี่ยวพันกับบัตรประจำตัวประชาชน คือ นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ในสมัยรัฐบาล นายทักษิณ ชินวัตร และนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านแอปพลิเคชัน (เป๋าตัง-ถุงเงิน) ในสมัยรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อมองนโยบายดังกล่าวผ่านการให้บริการและการควบคุม (Service and Control) จะเห็นถึงความต่างอย่างมาก ในสมัยรัฐบาล นายทักษิณ ชินวัตร มุ่งพัฒนาในเชิงโครงสร้าง

หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่มีการหวังผลในระยะยาว ต่างจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านแอปพลิเคชันในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีจุดมุ่งหมายในการกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้นเพื่อประครองตนในอยู่อำนาจต่อไปได้เท่านั้น

การปกครองแบบชีวญาณผ่านบัตรประจำตัวประชาชนโดยใช้นโยบาย ทำให้ประชาชน กลายเป็นเพียงชุดเลข 13 หลักที่รัฐเป็นผู้ให้ความหมาย ตีกรอบ และจัดหมวดหมู่ รัฐสามารถรู้ข้อมูลที่รัฐต้องการทุกอย่างผ่านการกรอกเลข 13 หลัก ใช้เหตุผลด้านการบริการประชาชนเพื่อไปสู่การใช้อำนาจปกครองด้วยชุดข้อมูล

รัฐสมัยใหม่ไม่ได้ใช้วิธีการควบคุมแบบบังคับด้วยความรุนแรงอีกต่อไป รัฐใช้อำนาจใหม่ผ่านการผลิตสร้าง ไตรระดับจาก ระเบียบวินัย (Discipline) วาทกรรม (Discourse) อำนาจชีวะ (Bio-power) จนถึงการปกครองแบบชีวญาณ รัฐมีการประกอบสร้างความเป็นพลเมืองของรัฐตั้งแต่ระดับโรงเรียน ในการกำหนดหลักสูตรต่างๆ มีการจัดหมวดหมู่ประชากรตามขีดความสามารถผ่านระดับการศึกษา และอาชีพ เพื่อเป็นตัวบ่งบอกสถานภาพทางสังคม กลไกแห่งอำนาจที่พยายามพุ่มพักในทุกระดับมีเป้าหมายคือการปกครองแบบชีวญาณ ที่พัฒนาการปกครองไปในระดับจิตใต้สำนึกของประชาชน ให้ประชาชนปกครองตนเองภายใต้กฎเกณฑ์ที่รัฐเป็นผู้กำหนด รัฐสามารถปกครองแบบไม่ปกครอง トラบเท่าที่ประชาชนยังมีความเชื่อมั่นต่อรัฐ

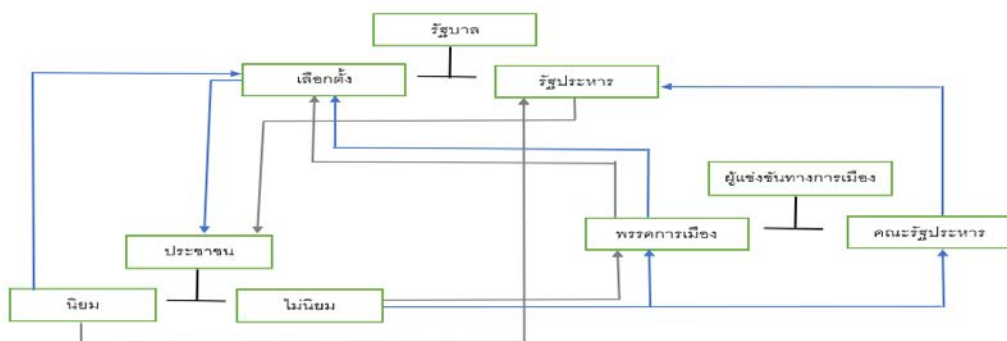
นักวิชาการส่วนหนึ่งมองว่ารัฐไทยมีข้อมูลประชาชนอย่างละเอียด แต่ไม่สามารถพัฒนาการปกครองประชาชนได้อย่างเบ็ดเสร็จ สาเหตุหนึ่งมาจากความไม่ต่อเนื่องของการปกครอง เมื่อถึงจุดที่รัฐไทยพัฒนาการปกครองมาเป็นลักษณะการปกครองผ่านชุดข้อมูล มีการออกนโยบายที่ได้รับความนิยมจากประชาชน มักจะถูกแทรกด้วยการรัฐประหารที่ดึงวิธีการปกครองด้วยความรุนแรงกลับมาใช้ ส่งผลให้พัฒนาการของวิธีการปกครองผ่านชุดข้อมูลไม่ต่อเนื่อง การออกนโยบายต่างๆ ของทุกรัฐบาล เป็นความพยายามดึง Informal Sector ให้กลายเป็น Formal Sector ให้ได้มากที่สุด เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ในสมัยรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ที่ทำให้รัฐได้รับข้อมูลของชนชั้นแรงงานมากยิ่งขึ้น และนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านแอปพลิเคชัน ในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ทำให้รัฐสามารถคำนวณรายได้ของร้านค้าขนาดเล็กเพื่อเรียกเก็บภาษี

4.3 ทศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อบัตรประจำตัวประชาชนและอำนาจรัฐ

รัฐจำเป็นต้องพัฒนาบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อ ดูแลและจัดสวัสดิการแก่ประชาชน เมื่อบัตรประจำตัวประชาชนได้รับการพัฒนา จะทำให้ประชาชนได้รับการบริการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การตรวจสอบการจดทะเบียนสมรสในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่แต่เดิมเป็นการเก็บรวบรวมเชิงเอกสาร ซึ่งอาจเกิดการจดทะเบียนสมรสซ้อนขึ้นได้ ในส่วนของการแจ้งเกิดการพัฒนาบัตรประจำตัวประชาชนให้มีประสิทธิภาพมีส่วนสำคัญเช่นกัน ในอดีตมักมีการแจ้งเกิดหลายครั้ง หลายพื้นที่ ทำให้ 1 บุคคล มีเลข 13 หลักหลายชุด แต่ในปัจจุบันมีการเชื่อมโยงข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ทำให้ไม่เกิดปัญหาดังกล่าว และอีกกรณีหนึ่ง คือ การสวมตัวทำบัตรประจำตัวประชาชน แต่เดิมมักจะมีการซื้อ-ขายอัตลักษณ์และเลขบัตรประจำตัวประชาชนบริเวณชายแดน กลุ่มคนไทยชายขอบในอดีตส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของบัตรประจำตัวประชาชนเพราะทำกินอยู่ในพื้นที่ แต่ปัจจุบันสภาพสังคมมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น บัตรประจำตัวประชาชนมีฟังก์ชัน (function) มากกว่าการบ่งบอกอัตลักษณ์ ทำให้กลุ่มคนชายขอบเกิดการหวงแหนอัตลักษณ์และเลขบัตรประจำตัวประชาชน แต่เดิมการสวมตัวทำได้ง่าย เพราะไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในระบบใช้เพียงพยานบุคคลในการยืนยันตัวตน แต่ปัจจุบันมีการเก็บภาพใบหน้าและลายพิมพ์นิ้วมือไว้ในระบบ เมื่อใบหน้าและลายนิ้วมือไม่ตรงกันระบบจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ และให้ปลัดอำเภอสแกนลายนิ้วมือรับรอง ซึ่งหากเป็นไปด้วยวิธีการทุจริตส่วนกลางสามารถตรวจสอบได้ภายหลัง และถูกลงโทษทางวินัยร้ายแรง

5. อภิปรายผลการวิจัย

ภาพที่ 1. แสดงความสัมพันธ์ของผลการวิจัย

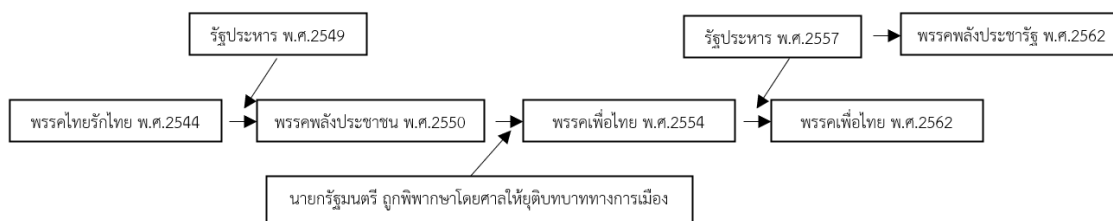

จากแผนภาพได้จำแนกตัวแสดงหลักออกเป็น 3 กลุ่ม คือรัฐบาล ประชาชน และผู้แข่งขันทางการเมือง เริ่มต้นจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง (รัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร พ.ศ. 2554-2557) ได้ผลิตสร้างการปกครองแบบชีวิธผ่านบัตรประจำตัวประชาชนโดยการออกนโยบายที่มีความยึดโยงกับประชาชน (30 บาทรักษาทุกโรค ฉุกเฉิน 3 กองทุน เป็นต้น) กลุ่มประชาชนที่นิยม (ตกอยู่ในสภาวะถูกปกครองแบบชีวิธ) จะกลับไปเลือกพรรคการเมืองเดิมเป็นรัฐบาลอีกครั้ง ในส่วนของกลุ่มประชาชนที่ไม่นิยม มี 2 ทางเลือกคือ เลือกพรรคการเมืองอื่นในการเลือกตั้งครั้งต่อไป หรือสนับสนุนคณะรัฐประหารยึดอำนาจ (การเมืองไทยมักเลือกทางนี้)

ในส่วนของรัฐบาลที่มาจากรัฐประหาร (รัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) นอกจากการสร้างการปกครองแบบชีวิธผ่านบัตรประจำตัวประชาชน (นโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่ แอปพลิเคชันเป๋าตัง-ถุงเงิน) ในช่วงแรกของการยึดอำนาจจะเน้นการใช้ความเด็ดขาดจากการออกประกาศและมาตรการต่างๆ เพื่อให้เกิดการต่อต้านน้อยที่สุด ประชาชนที่นิยมจะสนับสนุนกลุ่มคณะรัฐประหารต่อไป ส่วนประชาชนที่ไม่นิยมต้องเผื่อใจให้กลุ่มคณะรัฐประหารจัดให้มีการเลือกตั้ง และเลือกพรรคที่ตนนิยมเข้าไปช่วงชิงอำนาจทางการเมือง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และรัฐประหาร ต่างใช้ การปกครองแบบชีวิธผ่านบัตรประจำตัวประชาชน เป็นเครื่องมือหนึ่งในการปกครอง หากสร้างการปกครองในสภาวะจิตใจประชาชนได้สำเร็จ จะทำให้รัฐบาลอยู่ในอำนาจต่อไป หรืออีกนัยยะหนึ่ง หากผู้แข่งขันทางการเมืองหน้าใหม่สร้างการปกครองในสภาวะจิตใจประชาชนได้สำเร็จ จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางการเมืองแข่งขันได้

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 2. แสดงจุดตัดและจุดเชื่อมต่อของการเมืองไทย (พ.ศ.2544-2562)

จากแผนภาพแสดงถึง การสืบทอดอำนาจของพรรคการเมือง โดยมีจุดเชื่อมต่อที่ผูกโยง การควบคุมไว้ในสภาวะจิตใจของประชาชนอย่างต่อเนื่องยาวนาน ตั้งแต่ สมัยพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544 ที่ดำเนินนโยบายได้อย่างประสบความสำเร็จ หลายนโยบายด้วยกัน เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น แม้จะมีการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่พยายาม สลายอำนาจของ นายทักษิณ ชินวัตร มีการยกเลิกนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคเปลี่ยนเป็น รักษาฟรี แต่ไม่ได้รับการตอบรับจากประชาชนมากนัก เพราะประชาชนต่างรู้สึกว่ายาวนาน นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคมีประสิทธิภาพมากกว่า เห็นได้จากการหาเสียงของพรรคพลัง ประชาชนที่ได้นำนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคมาใช้ในการหาเสียง และชนะผลการเลือกตั้ง จัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ แต่ต่อมา นายสมัคร สุนทรเวช และ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ จะถูกศาล พิพากษาให้ยุติบทบาททางการเมือง และยุบพรรคพลังประชาชนในท้ายที่สุด (2 ธันวาคม พ.ศ. 2551) ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์จัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จโดยมี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็น นายกรัฐมนตรี และเปลี่ยนนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคเป็นรักษาฟรี ต่อมา มีการเลือกตั้งอีก ครั้งในปี พ.ศ. 2554 พรรคเพื่อไทยมาด้วยสโลแกน “ทักษิณคิดเพื่อไทยทำ” และนำนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค มาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งอีกครั้ง พรรคเพื่อไทยจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ แต่ถูกรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ท่าทีของคณะรัฐประหารใน ครั้งนี้ ต่างจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 คณะรัฐประหารในครั้งนี้มีท่าทีที่จะสืบทอดอำนาจ มีการออกนโยบายประชานิยม เช่น นโยบายบัตรประชารัฐ และมีการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคพลังประชารัฐ ต่อมา การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 พรรคพลังประชารัฐได้คะแนนการ เลือกตั้งมาเป็นอันดับสองและจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ และพยายามเชื่อมโยงกับนโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรคเดิม พัฒนาเป็นนโยบาย 30 บาทรักษาทุกที่

จากที่กล่าวมาจะเห็นตัวแสดงทางการเมือง (ทั้งพรรคการเมืองและคณะรัฐประหาร) ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการช่วงชิงอำนาจในการปกครองประชาชน มาสู่การปกครองในระดับชีวญาณ ผ่านการออกนโยบายที่ผูกโยงกับข้อมูลบัตรประจำตัวประชาชน ให้ความปลอดภัย และความมั่ง คั่ง เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ประชาชนในสภาวะจิต จนทำให้ประชาชนเกิดการควบคุม และตัดสินใจด้วยตนเองสนับสนุนพรรคการเมืองหนึ่งๆ ซึ่งการตัดสินใจสนับสนุนถูกพุ่มพักจาก “องคาพยพแห่งอำนาจ” ที่รัฐกระทำต่อประชาชน ทั้งในระดับร่างกายและจิตใจ

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาตามแนวทางวงศ์วิทยา (Genealogy) หรือ สืบสาแหรก ทำให้เกิดข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการ ผู้วิจัยได้กำหนดจุดเริ่มต้นของการศึกษาไว้ที่ปี พ.ศ.2554-2563 เมื่อใช้วิธีการศึกษาแบบสืบสาแหรกและพบว่าสิ่งหนึ่งที่ทำให้บัตรประจำตัวประชาชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ นโยบาย และความนิยมที่ประชาชนมีต่อนโยบายได้สร้างผลลัพธ์ทางการเมืองไว้อย่างน่าสนใจ เมื่อนำนโยบายที่ประสบความสำเร็จ เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค ไปสืบสาแหรกจะพบถึงจุดของการเชื่อมต่อแห่งการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของ นายทักษิณ ชินวัตร ที่ยังคงสามารถควบคุมสภาวะจิตใจของประชาชนบางกลุ่มได้ และรัฐบาลภายหลังการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 พยายามเลียนแบบวิธีการดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาตามแนวทางดังกล่าวยังคงเปิดพื้นที่ในการศึกษา แกะรอยสาแหรกในอดีต และจะเกิดข้อค้นพบอีกมาก จึงควรศึกษาต่อไปอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- คริส เบเคอร์, และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ทานาเบ ชิเกฮารุ. (2551). *ชุมชนกับการปกครองชีวญาณ : กลุ่มผู้ติดเชื่อเอชไอวีในภาคเหนือของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เบญจวรรณ อุปัทมย์. (2561). แนวคิดเรื่องตัวตนที่รู้จักและกระบวนการสร้างตัวตนของมิเชล ฟูโกต์. สืบค้นจาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CRMA_HUSO/article/view/154546
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2562). *ศาลรัฐประหาร : ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ฟ้ามุข.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2561). *อัตลักษณ์เอกสาร วงศ์วิทยาการควบคุมประชากรของรัฐไทย*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตร เรื่อง *วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วานวิทยา (Genealogy)*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2558). พุโกต์และอนุรักษนิยมใหม่. ใน อนุสรณ์ อุณโณ, จันทน์ เจริญศรี, และ สติสา ยุกตะนันท์ (บก.), *อ่านวิพากษ์ มิเชลฟูโกต์* (น.27-74). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ภาคภูมิ แสงนกกุล. (2561). จาก “ยกเลิก 30 บาทรักษาทุกโรค” สู่ “ร่วมจ่าย”: ทำอย่างไรให้คนไม่ล้มละลายจากการป่วย และยังแพร่ต่อทุกฝ่าย?. สืบค้นจาก <https://themomentum.co/thai-universal-healthcare-from-non-pay-or-co-pay/>
- สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน) (สรอ.). (2564). การเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลภาครัฐ (GDX). สืบค้นจาก <https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/dga-gdx/>
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). *คิดอย่างมิเชล พุโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอดีต*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Foucault, M. (2000). Governmentality. In J. D. Faubion (Ed.), *Power*, pp. 201-222. New York, NY: The New Press.
- Li, T. M. (2007). Governmentality. -*Anthropologica*, 49(2), 275-294. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/25605363>
- Rose, N., O'Malley, P., & Valverde, M. (2006). Governmentality. *Annual Review of Law and Social Science*, 2, 83-104. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1474131